TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI (DSc) ILMIY DARAJALAR BERUVCHI DSc.03/30.12.2020.1.16.02 RAQAMLI ILMIY KENGASHI ASOSIDA BIR MARTALIK ILMIY KENGASH

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

Qo‘lyozma huquqida

UDK 338.46:656.025.4(575.1)

XO‘JAEV FAZLIDDIN ELMURODOVICH

TRANSPORT XIZMATLARI KO‘RSATISH SOHASIDAGI TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH USLUBIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH

(Temir yo‘l yuk tashish korxonalari misolida).

08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti

08.00.05 – Xizmat ko‘rsatish tarmog‘i iqtisodiyoti

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) darajasini olish uchun tayyorlangan

DISSERTATSIYA

Ilmiy maslahatchi: professor
Teshabayev To‘lqin Zokirovich

Toshkent - 2025

MUNDARIJA

	KIRISH	**5**
I-bob	**TRANSPORT SOHASIDA TADBIRKORLIK FAOLIYATNI TASHKIL ETISHNING NAZARIY VA TASHKILIY-USLUBIY ASOSLARI**..............................	**17**
1.1.	Transport sohasidagi tadbirkorlik faoliyatini tashkil etishning nazariy modeli va uning tadbirkorlikni rivojlantirishdagi roli.....	17
1.2.	O'zbekiston Respublikasida logistika faoliyatini boshqarishning asosiy funksiyalari va tashkiliy xususiyatlari...........................	41
1.3.	Transport xizmatlari ko'rsatish sohasidagi tadbirkorlik faoliyatini tashkil etish va rivojlantirishning huquqiy asoslari.................	53
	I-bob bo'yicha qisqacha xulosa..	66
II-bob	**RESPUBLIKAMIZ IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHDA TRANSPORT KOMPANIYALARI FAOLIYATI BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING INSTITUTSIONAL VA USLUBIY ASOSLARI**....................................	**68**
2.1.	O'zbekiston Respublikasida transport sohasidagi tadbirkorlik faoliyatini joriy holati va uning iqtisodiy tahlili.....................	68
2.2.	Respublikamizning iqtisodiy rivojlanishida hududiy transport tizimlarining axborot-uslubiy platformasi.........................	86
2.3.	Transport xizmatlari ko'rsatish sohasida davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish..	94
2.4	Transport xizmatlari ko'rsatish tizimini boshqarish usullari va modellari..	104
	II-bob bo'yicha qisqacha xulosa...	117
III-bob	**RESPUBLIKAMIZ IQTISODIYOTINI RIVOJLANISHIDA TRANSPORT XIZMATLARI KO'RSATISH SOHASIDAGI TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI VA UNI TAHLILI**........................	**120**
3.1.	Transport xizmatlari ko'rsatuvchi kompaniyalar faoliyati barqarorligini tahlil qilish konsepsiyalari va uslubiy vositalari......	120
3.2.	Transport xizmatlari ko'rsatuvchi tadbirkorlik subyektlarida vositachilarni tanlash va qaror qabul qilishning ilmiy asoslari......	133
3.3.	Transport-tranzit-logistika markazlarida transport xizmatlari ko'rsatish mexanizmlarini takomillashtirish...........................	147
3.4.	O'zbekiston Respublikasida transport sohasidagi tadbirkorlikni bosqichma-bosqich rivojlantirish istiqbollari..........................	156
	III-bob bo'yicha qisqacha xulosa..	166
IV-bob	**IQTISODIYOTNI JADAL RIVOJLANISHI DAVRIDA TRANSPORT XIZMATLARI KO'RSATISH SOHASIDAGI TADBIRKORLIK FAOLIYATINI BOSHQARISH TIZIMINI USLUBIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH**.......	**168**
4.1.	Rivojlanayotgan transport kompaniyalari biznes jarayonlari va ularni reinjiniringi..	168

4.2.	Transport xizmati ko'rsatish sohasini raqamlashtirish sharoitida logistika biznes-jarayonlarini nazorat qilishni ta'minlash………..	18
4.3.	Transport xizmatlari ko'rsatuvchi kompaniyalar faoliyatini boshqarishni optimallashtirish yo'llari………………………..	19
	IV-bob bo'yicha qisqacha xulosa………………………..	20
V-bob	**RESPUBLIKAMIZDA TRANSPORT XIZMATLARI KO'RSATISH SOHASINI TAKOMILLASHTIRISH VA RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI………………………**	20
5.1.	Transport xizmatlari ko'rsatish sohasidagi tadbirkorlik faoliyatni rivojlanish masalalari……………………………………………..	20
5.2	Zamonaviy transport infratuzilmalarini rivojlantirish orqali sohaning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'ari………………	21
	V-bob bo'yicha qisqacha xulosa…………………………..	23
	Umumiy xulosa…………………………………………………..	23
	Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati…………………………..	24

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va ahamiyati. "Zamonaviy transport atlari ko'rsatish sohasidagi tadbirkorlik faoliyatini rivojlanishi, dunyodagi al muammolar sharoitida amalga oshirilayotgan jadal rivojlanish strategiyasi, taqalarda zamonaviy logistika transport infratuzilmasini yaratishni nazarda di, uni samarali boshqarish uchun esa yangi yechimlar, ilmiy va tashkiliy-odik asoslar talab qilinadi. Dunyo mamlakatlari o'rtasida transport aloqalarini ibga solishning asosiy maqsadi mamlakatlar o'rtasida teng imkoniyatlar ishdan iboratdir. Ushbu sohani tartibga solishga faol ishtirok etuvchi dunyoning qator, jumladan, Xalqaro logistika assotsiyasi, Xalqaro tranzit konvensiyasi R), Xalqaro fuqaro aviatsiyasi (IKAO) va Xalqaro avia yuk tashuvlarini amalga irish (IATA) tashkiloti kabi yirik xalqaro tashkilotlar tomonidan olib rilayotgan xalqaro tadqiqotlar transport aloqalarini tartibga solishning ijobiy narasini ko'rsatib transport kompaniyalarning ishchi xodimlarini ijtimoiy-isodiy holatini yaxshilanib borishini ta'minlaydi. Yuqorida keltirib o'tilgan hkilotlar tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki mamlakatlar o'rtasida transport oqalarini tartibga solish natijasida tranzit yuk tashuvlaridan olgan daromadlari numiy transport xizmatlari ko'rsatish hajmining 5 foizdan 8 foizga oshishiga olib lgan. Bu esa mamlakatlar o'rtasida transport aloqalari tizimini samaradorligini holashning ahamiyatining zarurligini tasdiqlaydi.

Dunyoning yetakchi ilmiy markazlari va ilmiy tadqiqot institutlarida amlakatlararo transport tizimlarining o'zaro aloqa tizimini samaradorligini aholash metodologiyasini takomillashtirishga qaratilgan ko'plab ilmiy izlanishlar lib borilmoqda. Mahalliy transport korxonalarini barqarorligi va aqobatbardoshligini oshirishda uslubiy yondashuvlarni ishlab chiqish, xalqaro yuk ashuvlarini amalga oshirish jarayoni shaffofligi va ochiqligini ta'minlash, huningdek, turli boshqaruv darajalarini muvofiqlashtirish, transport xizmati ko'rsatish jarayonini boshqarishda "teskari aloqa" tamoyilidan foydalanish davlatlar va subyektlar o'rtasida yuk tashuvlarini boshqarish samaradorligini oshirish uchun

iqtisodiy va matematik modellashtirish va prognozlash usullarining keng doirasini qo‘llash, transport kompaniyalarining o‘zaro integrallashgan axborot muhitini yaratish uchun raqamli texnologiyalarni joriy etish, transport xizmatlari sohasida davlat siyosatini yo‘nalishlarini belgilash bu borada amalga oshirilayotgan ilmiy tadqiqotlarning ustuvor yo‘nalishlari hisoblanadi.

O‘zbekiston Respublikasida iqtisodiy islohatlar sharoitida transport xizmatlari sohasidagi tadbirkorlik faoliyatini samaradorligini oshirishga alohida ahamiyat berilmoqda. Respublikamizda transport xizmatlarining boshqaruv tizimida dolzarb bir qator hal etilmagan muammolar mavjud. Ulardan biri iqtisodiy makonning turli xilligi bilan tavsiflanadi, bu esa respublikamizning barcha hududlarida logistika kompaniyalari tashkil etilganlik darajasiga ta’sir etib, natijada aholining davlat tomonidan kafolatlangan transport xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini nomutanosibligini keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, transport kompaniyalari xizmatidan samarali foydalanmaslik asosiy muammolardan biri bo‘lib, bu transport xarajatlarini samaradorligini baholashning aniq mezonlari yo‘qligi sababli kompaniya daromadlarining kamayishiga olib kelmoqda. Yangi O‘zbekistonni rivojlantirishni 2022-2026 yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasiga muvofiq O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning eng muhim ustuvor yo‘nalishlaridan biri aholi turmush darajasini yanada yuksaltirish hisoblanadi, ushbu ustuvor yo‘nalishni amalga oshirish yo‘nalishlardan biri bo‘lib aholiga sifatli jahon standartlari asosida transport xizmatlari ko‘rsatish tizimini tubdan takomillashtirish hisoblanadi. Bularning barchasi transport aloqalari tizimini yanada isloh qilish va muammolarni hal qilishning maqbul yo‘llarini izlash zarurligini tasdiqlaydi va dissertatsiya tadqiqotining dolzarbligi va ahamiyatini belgilaydi.[1]

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 27-yanvardagi “O‘zbekiston Respublikasining transport-logistika tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PF-28 sonli qarori, 2021-yil 7-iyuldagi «Transport xizmatlari sohasida raqobatni oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida» gi PQ-4941-son

[1] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining sohaga oid nutqlari va asarlaridan olingan.

ori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 15-fevraldagi «Transport natlarini raqamlashtirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida» gi: PQ-5774-son ori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 30-iyundagi «Transport natlari sifatini baholash tizimini takomillashtirish to'g'risida» gi PQ-7400-son ori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 1-fevraldagi «Ekologik nsport tizimini rivojlantirish to'g'risida» gi PQ-7567-son qarori, O'zbekiston spublikasi Prezidentining 2024-yil 15- maydagi «Transport sohasida kadrlarni yorlash va malakasini oshirish to'g'risida» gi PQ-7755-son qarori, O'zbekiston spublikasi Prezidentining 2024-yil 15-avgustdagi «Mahalliy va xalqaro transport qalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida» gi PQ-7945-son qarori, zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 5-oktabrdagi «Transport sohasida ovatsion yechimlarni amalga oshirish to'g'risida» gi PQ-8120-son qarori, zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 30-noyabrdagi «Transport ratuzilmasini modernizatsiyalash to'g'risida» gi PQ-8265-son qarori, zbekiston Respublikasi Prezidentining 27 yanvar 2025 yildagi "O'zbekiston spublikasining transport logistika tizimini yanada rivojlanish chora-tadbirlari g'risida" gi qarori va ushbu sohada taalluqli boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda lgilangan vazifalarni amalga oshirishga mazkur dissertatsiya tadqiqoti ma'lum rajada xizmat qiladi".[2]

Tadqiqotning respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustuvor 'nalishlariga mosligi. Dissertatsiya ishi respublika fan va texnologiyalari vojlanishining I. «Demokratik va huquqiy jamiyatni ma'naviy-axloqiy va adaniy-ma'rifiy rivojlantirish, innovatsion iqtisodiyotni shakllantirish» ustuvor 'nalishiga muvofiq bajarilgan.

Dissertatsiya bo'yicha xorijiy tadqiqotlarga sharh. Transport xizmatlari 'rsatuvchi kompaniyalar faoliyatini rivojlantirishning uslubiyatini komillashtirish jahonning yetakchi ilmiy-tadqiqot va oliy o'quv yurtlari, hususan: lassachusetts Institute of Technology (MIT), Stanford University, University of alifornia, Harvard University, Pennsylvania State University, Northwestern

O'zbekiston Respublikasining LEX.UZ portalidan olingan.